

Evangélikus Kántorlevél

— Szerkeszti: Finta Gergely —*

Ecsedi Zsuzsa

Énekeskönyvünk néhány Luther-énekéről

Az Evangélikus Énekeskönyv legnagyobb értékei a reformáció kezdeti időszakában született énekek, ezek közül is leginkább azok, amelyek keletkezése vagy átdolgozása valamilyen módon Luther Márton nevéhez kapcsolódik.

Luther számára magától értetődő volt, hogy Isten igéjének hirdetése nemcsak a prédikáción keresztül történik, hanem a zene által is. Így nyerte el a zene az evangélikus istentiszteletben a maga megváltozott szerepét, művészi jelentőségét.

Luther a gyülekezetet újra az istentisztelet aktív részesévé kívánta tenni. A gyülekezeti énekek önálló helyet biztosított a szertartáson belül. Az 1523-as *Formula Missae*-ben még eléggé általánosan nyilatkozik erről, de az 1526-ból származó *Deutsche Messé*-ben már a részleteket is kidolgozza. „...Az epistolára német éneket éneklünk: *Nun bitten wir den Heiligen Geist (Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét)* ... az evangélium után az egész gyülekezet németül éneklí a hitvallást: *Wir glauben all an einen Gott (Mi valljuk: hiszünk Istenben)*.” Tehát az énekek meghatározott liturgikus funkciót kapnak.

Luther mindig arra törekedett, hogy az értékek ne menjenek veszendőbe, így sok gregorián tételt, középkori himnuszt dolgozott át. Így lett például az ambrusi *Veni Redemptor gentium*-ból az adventi *Nun komm, der Heiden Heiland (Jöjj, népek Megváltója)*, a *Veni Creator Spiritus*-ból a pünkösdi ének, *Komm, Gott Schöpfer, Heiliger Geist (Ó jöjj, teremtő Szentlélek)*.

Következnek a katekizmus-, vagyis tanító énekek, többek között a keresztségéről: *Christ, unser Herr, zum Jordan kam (Jézusunk a Jordánhoz ment)*, valamint az úrvacsoráról: *Gott sei gelobet und gebenedeiet (Áldassék Isten, hála jószágáért), Jesus Christus, unser Heiland (Krisztus Jézus, mi Megváltónk)*. Ide tartozik a *Vater unser im Himmelreich (Mi Atyánk, ki vagy mennyekben)* is, amely az imádság kéreseit bontja ki részletesebben, 9 versszakon keresztül.

* A rovatvezető külföldi tanulmányútja miatt e megkésített lapszám kántorlevelét a felelős szerkesztő állította össze.

**Das Vater unser / kurtz und gut ausgelegt /
und in gesang weise gebracht/**

Durch D. Martin Luther

Va - ter un - ser im hi - mel - reich der du uns al - le hei - sset gleich

brü - der sein und dich ruf - fen an und wilt das be - ten von uns han

Gib das nicht bet al - lein der mund hilf das es geh von her - tzen grund.

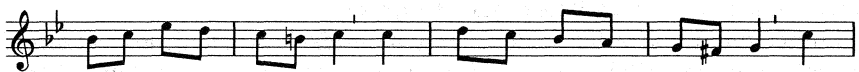
(Írásmódja Gesangbuch Leipzig, Valentin Babst, 1545 alapján)

Evangélikus Énekeskönyv 72. ének

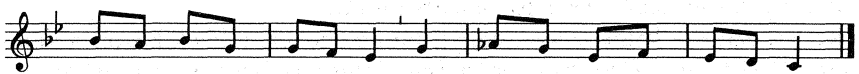
Lipcse 1539

Mi A - tyánk, ki vagy meny - nyek - ben, Hoz - zád si - e - tünk lé - lek - ben, És

a - mi - ként pa - ran - cso - lád, I - mád - ko - zunk, mint egy csa - lád. Add,

fo - há - szunk ne az aj - kon, De szí - vünk mé - lyén fá - kad - jon!

2. Szenteltessék meg a neved! Tartsuk meg szent beszédedet, És míg a sír ránk nem borul, Élünk, mint hívek, jámborul! Tévelygéstől óvd nyájadat, Hű pásztorunk te légy magad!

3. Jöjjön el a te országod, Terjeszd a fényt, igazságot; Szentlelked vezérünk legyen, Hogy néped el ne tévedjen! Törd meg a sátán erejét, Egyházadat te áldd, te véddd!

4. Te szent akaratod legyen E földön, miként mennyekben! Ha szenvedünk, türelmet adj, Jó s balsorsban velünk maradj! Irtsd ki a rossz indulatot, Mely megszegi akaratod!

5. Add meg napi kenyerünket, Tárházadból táplálj minket! Munkánk sikerrel koronázd, Távoztass tőlünk bajt, vizályt, Hogy csendes béke, szeretet Örvendeztesse népedet!

6. És bocsásd meg bűneinket, Hogy ne terheljék lelkünket, Amint mi is megbocsátunk, Ha vétett felebarátunk! Szelídség és jóindulat Így egyesíti nyájadat.

7. Kísértésbe minket ne vígy! A sátán gonosz és irigy. Ha törbe csal, te adj erőt, Hogy bátran visszaverjük őt! Szentlelked maga segítsen Híven megállni a hitben!

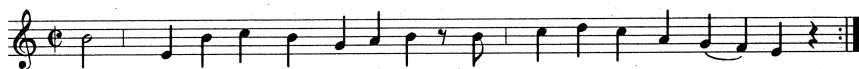
8. Ments meg a gonosztól, Atyánk, Ha nehéz napok törnek ránk! Ha ránk borul a síri éj, Végső ínségünkben segélj! Testünknek adj békés halált, Készíts nekünk mennyben lakást!

9. Tied ma és mindenkoron Az ország és a hatalom; Ami jót kérünk, megadod, Imádságunk meghallgatod. Dicsőség itt és odafenn, Néked, jó Istenünk! Ámen.

Újabb csoportot alkotnak a zsoltár-parafrázisosok, amelyek közül a legismeretesebb természetesen az *Ein feste Burg ist unser Gott* (*Erős vár a mi Istenünk*), a 46. (45.) zsoltár feldolgozása. Most az egyik legszebb bűnbánati zsoltár, a 130. (129.) parafrázísát vizsgáljuk meg: *Aus tiefer Not schrei ich zu dir* (*Mélyléséges mélyből kiáltunk hozzád*). A koráldallam fríg modusa, a kezdő lelépő és visszaemelkedő kvint hangköz mind a bűnös ember elesettségét, ugyanakkor reménykedését fejezi ki igen erőteljesen és egyértelműen.

De profundis clamavi ad te Domine (Psalm CXXX)

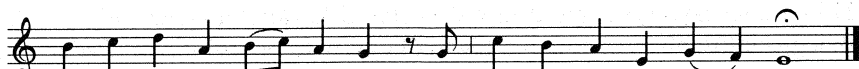
D. Martin Luther

Aus tief-fer not schrey ich zu dir HERR Gott er-hör mein ruf - fen
Dein gne-dig oh - ren ker zu mir und mei-ner bit sie öf - fen

Denn so du wilt das se - hen an was

sund und un-recht ist ge - than wer kan HERR für dir blei - ben?

Evangelikus Énekeskönyv 402. ének

Luther M. (1483-1546)

Mély - sé - ges mély - ből ki - ál - tunk Hoz -
 Ó, hall - gass meg, ké - rünk, ne hagyj El -
 zád, ir - gal - mas I - sten. Ha
 vesz - ni bű - ne - ink - ben!
 te mind - azt szám - ba ve - szed, A - mit vé - tet - tünk el - le -
 ned. Ki áll - hat meg e - lőt - ted?

2. Nálad nincs is másnak helye, Mint csak az irgalomnak. Az emberek jötetei Kevésnek bizonyulnak. Előtted nem kérkedhetünk, Nékünk nincs semmi érdemünk, Csak kegyelmedből élünk.

3. Én csak az Úrra építek, Nem saját érdememre. Szívem erős bizodalma Az Istennek kegyelme. Igéjében hirdetteti, Hogy a bűnöst el nem veti: Én csak őbenne bízom.

4. Ha késik is segítsége, Ha várat is magára, Nincs kétségem, szava igaz, Ígéretét beváltja. Bízzál, hű népe Istennek! Ti szülötti Szentlelkének, Csak várjátok az Urat!

5. Bármily sok is a mi bűnünk, Még több az Úr kegyelme; Kész ő mindig, hogy a bűnöst Karjával fölemelje. Ő Izrael hű pásztora, A nyáj az ő tulajdona, Ő a mi szabadítónk.

Szemben a genfi zsoltárokkal vagy a Becker-féle feldolgozással, amelyek hűen követik a bibliai szöveget, a Luther-zsoltárok utalásai általában már Krisztusra vonatkoznak.

Zenei kérdésekben Luther legfontosabb munkatársa Johann Walter volt, aki 1524-ben énekeskönyvet adott ki 4-5 szolamú korálfeldolgozásokkal. A kor-szak legjelentősebb gyűjteménye 1544-ből egy wittenbergi kiadó, Georg Rhau

névéhez fűződik. A *Neue Deutsche Geistliche Gesänge...mit vier und fünf Stimmen für die gemeinen Schulen* 19 híres zeneszerző, köztük 5 katolikus műveit közli. Amit Luther a Walter-énekeskönyv előszavában hangsúlyoz, azt itt már a cím is hirdeti: az istentiszteleti és a pedagógiai funkció egyaránt fontos.

Visszatérve kiválasztott énekeinkhez: érdekesség, hogy Lassus egy másik művében szintén feldolgozza a *Vater unser im Himmelreich* című korált. Most egy Haßlertől származó ún. Kationalsatzot közlünk, amely alkalmas alternatív előadásra.

Vater unser im Himmelreich

Hans Leo Haßler

Va - ter un - ser im Him - mel - reich, der Du uns al - le hei - Best gleich

Brü - der sein und Dich ru - fen an und willst das Be - ten von uns han:

Gib, daß nicht bet al - lein der Mund, hilf, daß es geh von Her - zens Grund.

J. S. Bach is kedvelte ezt a dallamot. Sok más műve mellett a János passió 5. tételében használta fel, a 4. versszak szövegével.

Vater unser im Himmelreich

J. S. Bach

Dein Will ge - sseh, Herr Gott, zu - gleich auf Er - den wie im

Him - mel - reich. Gib uns Ge - duld in Lei - dens - zeit, ge -

hor - sam sein in Lieb und Leid, wehr und steur al - lem

Fleisch und Blut, das wi - der dei - nen Wil - len tut!

Említsük meg még Mendelssohn d-moll orgonaszonátáját, ahol az egyik tétel szintén erre a témára épül.

Térjünk át zsoltár-parafrázisunkra. H. Schütz életművében nagy szerepet játszanak a zsoltárfeldolgozások, amelyek több sorozatba rendeződnek, és különböző előadói felkészültséget igényelnek. Most tőle is egy Kantionalsatzot mutatunk be.

Aus tiefer Not schrei ich zu Dir

Heinrich Schütz

Aus tie - fer Not schrei ich zu Dir, Herr und Gott, er - hör mein
Dein gnä - dig Oh - ren kehre zu mir und mei - ner Bitt sie

4 6

Ru - fen, denn so Du willst das se - hen an, was
öf - fen;

4 3

Sünd und Un - recht ist ge - tan, wer kann, Herr, vor Dir blei - ben?

4

Bach két kantátája hasonló címet visel: *Aus der Tiefen rufe ich, Herr, zu dir* (BWV 131), ill. *Aus tiefer Not schrei ich zu dir* (BWV 38). Az első az eredeti zsol-tára épül, a második, amely korálkantáta, a lutheri átdolgozást veszi alapul. 1724. október 29-re készült, és a vasárnapi evangélium (Jézus meggyógyítja a kapernaumi királyi tisztviselő gyermekét) mondanivalóját bontja ki. A korál öt versszakából csak az első és az utolsó szólal meg (1. és 6. tétel), a többi tétel ismeretlen szövegíró műve, de szorosan kapcsolódik a lutheri vers mondanivalójához. Befejező kottapéldánk a zárókorált idézi fel.

Aus tiefer Not schrei ich zu Dir

J. S. Bach

Ob bei uns ist der Sün - den viel, bei
sein Hand zu hel - fen hat kein Ziel, wie

Gott ist viel mehr Gna - de Er ist al -
groß auch sei der der Scha - de.

lein der gu - te Hirt, der Is - ra - el er - lö - sen wird

aus sei - nen Sün - den al - len.

Felhasznált irodalom

Bernsdorff-Engelbrecht, Christiane: *Geschichte der evangelischen Kirchenmusik*

Dürr, Alfred: *Die Kantaten von J. S. Bach*

Luther, D. Martinus: *Ein feste Burg /Luthers Kirchenlieder nach der Ausgabe letzter Hand von 1545.*

Gözl, Richard: *Chorgesangbuch*

J. S. Bach: *Négyszólamú korálfeldolgozások (Sulyok)*
Evangelikus Énekeskönyv.

A Deák téri evangélikus gyülekezet 1999. évi zenei programja

Január

24-én, vasárnap 11, kantátazenés istentisztelet: *D. Buxtehude, Alles, was ihr tut* (Lutheránia Ének- és Zenekar, vez. Kamp Salamon).

31-én, vasárnap 11, kantátazenés istentisztelet: *J. S. Bach, Ich bin vergnügt BWV 84* (Lutheránia Ének- és Zenekar, Zádori Mária, szoprán, vez. Kamp Salamon).

31-én, vasárnap 18, orgonazenés áhítat: *Alföldy-Boruss Csilla.*

Február

28-án, vasárnap 18: orgonazenés áhítat: *Kiss Mariann.*

Március

14-én, vasárnap 11, kantátazenés istentisztelet: *D. Buxtehude, Nun lasst uns Gott dem Herren* (Lutheránia Ének- és Zenekar, vez. Kamp Salamon).

28-án, virágvasárnap és

Április

3-án, nagyszombaton 18: *J. S. Bach, János-passió* (Lutheránia Énekkar, Matáv Szimfonikus Zenekar, vez. Kamp Salamon).

4-án, vasárnap 11, kantátazenés istentisztelet: *J. S. Bach, Christ lag in Todesbanden* (Lutheránia Ének- és Zenekar, vez. Kamp Salamon).

25-én, vasárnap 11, kantátazenés istentisztelet: *J. S. Bach, Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* (Lutheránia Ének- és Zenekar, vez. Kamp Salamon).

25-én, vasárnap, 18: orgonazenés áhítat: *Finta Gergely.*